

О.І. Мельничайко, М.Й. Криськів

СЕРІЯ “САМ СОБІ РЕПЕТИТОР”

НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ З СИНТАКСИСУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

*з принагідним повторенням
синтаксису простого речення,
будови слова і словотвору*

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2 Укр-2
М 48

Серія “Сам собі репетитор” заснована 2004 року

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гуманітарних та суспільних дисциплін Галицького інститут ім. В'ячеслава Чорновола
Бурда К.Л.

О.І. Мельничайко, М.Й. Криськів

М 48 Навчально-тренувальні вправи з синтаксису складного речення з принагідним повторенням синтаксису простого речення, будови слова і словотвору. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2021. — 88 с.

ISBN 978-966-10-7528-2

Добірка навчально-тренувальних вправ з синтаксису складного речення зі схемами їх будови призначена для учнів старших класів, абітурієнтів, студентів, які опановують навчальну дисципліну “Українська мова (за професійним спрямуванням)” і майбутніх журналістів – для тих, хто хоче удосконалити свої уміння аналізувати та будувати складні синтаксичні конструкції, принагідно закріпити знання та уміння з синтаксису простого речення (словосполучення, речення – двоскладне, односкладне, повне, неповне) і важливі питання будови слова, словотвору. Ці вправи зможуть використовувати і вчителі під час підготовки до уроку.

ББК 81.2 Укр-2

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

Навчальне видання

Мельничайко Олександра Іванівна
Криськів Мирослава Йосипівна

НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНІ ВПРАВИ З СИНТАКСИСУ СКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ

з принагідним повторенням синтаксису простого речення, будови слова і словотвору

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Надія Бульчак*
Обкладинка *Володимира Басилиги*
Комп'ютерна верстка *Івана Біліца*

Підписано до друку 9.11.2020
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 5,12. Умовн. фарбо-відб. 5,12.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК № 370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м. Тернопіль 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
(067) 350-18-70
publishing@budny.te.ua
www.bohdan-books.com

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2021

ПЕРЕДМОВА

Синтаксис – один з найскладніших, але й найцікавіших розділів науки про мову. Він охоплює питання про різні способи зв'язку та смислові відношення як між словами у межах словосполучень, так і в межах речень між їх членами та частинами складних конструкцій. У реченні як найважливішій одиниці синтаксису конкретизується лексичне значення слова та реалізується граматичне значення через форми змінюваних слів.

Із синтаксисом тісно пов'язана пунктуація. Розділові знаки дуже часто суттєво допомагають усвідомити синтаксичні відношення між словами і частинами речення. Вони є своєрідною підказкою, однак людина, недостатньо обізнана з нюансами будови речення, не може нею скористатися.

Важливою проблемою є уміння правильно інтонувати речення, тобто вимовляти його з необхідною – перелічувальною, питальною, окличною інтонацією, зі швидким чи повільним темпом вимови, з посиленням чи послабленням голосу, з паузами, що відповідають синтаксичній конструкції. В такому поєднанні опрацювання пунктуації та інтонації формується не тільки розуміння будови речень, але й здатність самостійно будувати і вживати їх у власному усному та писемному мовленні.

Отже, мета посібника – допомогти тим, хто хоче краще зрозуміти структуру речень і навчитися грамотно оформляти їх – усно чи на письмі. Для цього подається довідкова частина – стислі відомості з синтаксису, які допоможуть пригадати, повторити найважливіші питання синтаксичної будови речення: словосполучення та їхні типи, види речень за будовою, головні і другорядні члени, двоскладні та односкладні речення (повні і неповні), різні види їх ускладнень та різноманітні за будовою складні конструкції. Пропонуються схеми розбору усіх синтаксичних одиниць, про які йдеться.

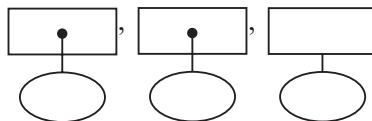
Оскільки посібник має навчально-тренувальний характер, то в більшості вправ сформульовані завдання зіставити (порівняти) речення з поданою схемою його будови. Крім того, даються повні або часткові коментарі щодо будови речення в цілому або його складових частин – умовно простих речень, які входять до складної конструкції. Вимоги пояснити вживання у реченні розділових знаків або розставити і обґрунтувати їх необхідність спонукають того, у кого виникли труднощі, звернутися до підручників та довідкової літератури, щоби поновити у пам'яті призабуті правила. Постійно привертається увага до інтонування речень. Щоб успішно поєднати закріплення теоретичних відомостей та вдосконалення практичних умінь, доцільно вголос або хоча б подумки проговорити речення перед його аналізом, а після аналізу скласти своє речення аналогічної будови. Тому, крім аналітичних вправ пропонуються синтетичні – самостійно скласти або дібрати з текстів речення за зразком чи за поданою схемою будови.

Кожна вправа з синтаксису супроводиться принагідним повторенням будови слова та словотвору. Зокрема, обов'язковим є завдання дібрати споріднені (спільнокореневі) слова, що має велике значення для визначення будови слова та знаходження твірних основ і словотвірних афіксів. Подекуди у складних випадках подаються стислі коментарі та зразки виконання.

Думається, що пропонований посібник стане добрим помічником усім тим, хто хоче глибше усвідомити синтаксичну будову речення і закріпити набуті у школі знання з граматики рідної мови.

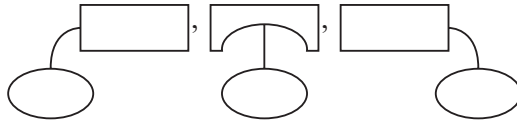
УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

1. ⊗ – головне слово у словосполученні
2. ○ – залежне слово у словосполученні
3. д/с – двоскладне речення
4. о/с – односкладне речення
5. о/о – означено-особове речення
6. н/о – неозначено-особове речення
7. у/о – узагальнено-особове речення
8. б/о – безособове речення
9. н/р – називне речення
10. п/р – повне речення
11. н/п – неповне речення
12. у/р – ускладнене речення
13. — — підмет
14. == — присудок
15. - - — додаток
16. ~ — означення
17. • • • — обставина
18. Рівнева схема будови складного речення –

19. Лінійна схема будови речення – (), [], [], (),], [], ()

20. Рівнева схема будови речення з елементами лінійної –

21. Головне речення – [] і []

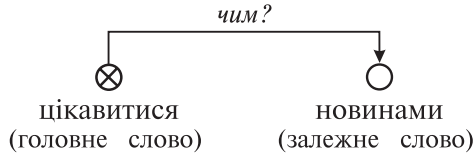
22. Підрядне речення – () і ()

23. / – позначення межі між складовими частинами речення

СТИСЛІ ВІДОМОСТІ З СИНТАКСИСУ

Синтаксис — розділ граматики, що вивчає будову й граматичне значення словосполучень і речень.

Словосполучення — синтаксична одиниця, яка утворюється поєднанням двох або кількох повнозначних слів на основі підрядного зв'язку.

Типи словосполучень за способом вираження головного слова

яка?

○

⊗

⊗

іменникові — освічена людина, досвідчений учитель

⊗

прикметникові — старший від брата

займенникові — кожен з них

⊗

○

числівникові — один з-поміж нас

⊗

○

дієслівні — досліджувати незвідане

⊗

○

прислівникові — глибоко вниз

Типи словосполучень за відношенням між головним і залежним словами

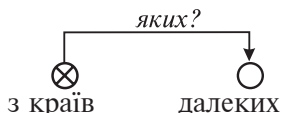
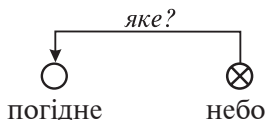
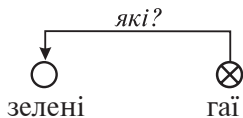
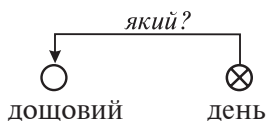
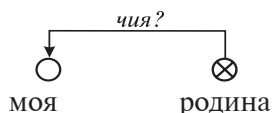
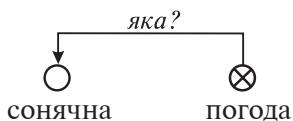
означальні — погода (яка?) дощова, зошити (чий?) учнівські

додаткові — розв'язати (що?) задачу, роздуми (над чим?) над телепередачею

обставинні — перебувати (*де?*) в космосі, читати (*як?*) виразно, приїхав (*з якою метою?*) познайомитись, повернувся (*коли?*) пізно

Типи синтаксичного зв'язку у словосполученні

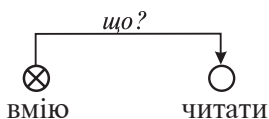
узгодження — вид підрядного зв'язку, при якому залежне слово узгоджується з головним у роді, числі і відмінку

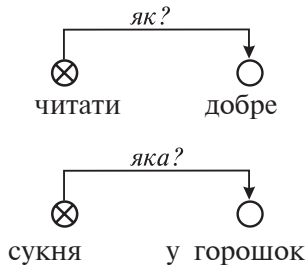

керування — вид підрядного зв'язку, при якому головне слово вимагає певного відмінка залежного слова

- ⊗
прочитати (*що?*) книгу
- ⊗
кілограм (*чого?*) цукру
- ⊗
перегортаючи (*що?*) сторінки

прилягання — вид підрядного зв'язку, при якому залежне слово поєднується з головним лише за змістом

Кожна людина мусить дуже добре усвідомлювати ціну свого фізичного здоров'я і берегти його.

- ⊗
кожна людина — ім. + займ. — узгодження
- ⊗
мусить усвідомлювати — дієсл. + дієсл. — прилягання
- ⊗
мусить берегти — дієсл. + дієсл. — прилягання
- ⊗
усвідомлювати добре — дієсл. + присл. — прилягання
- ⊗
дуже добре — присл. + присл. — прилягання
- ⊗
усвідомлювати ціну — дієсл. + ім. — керування
- ⊗
ціну здоров'я — ім. + ім. — керування
- ⊗
свого здоров'я — ім. + займ. — узгодження
- ⊗
фізичного здоров'я — ім. + прикм. — узгодження
- ⊗
берегти його — дієсл. + займ. — керування

Усвідомлювати і берегти — сполучення не залежних одне від одного слів, між якими є сурядний зв'язок.

Кінець безкоштовного уривку.
Щоби читати далі, придбайте,
будь ласка, повну версію
КНИГИ.